

Received: October 28, 2019
 Revised: December 13, 2019
 Accepted: December 20, 2019

การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม: กรณีศึกษาห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท

สิริกาญจน์ สิงห์ทองชัย¹ ลภัสวัฒน์ คล้ายแสง² และ นราธิป ภัคดีจันทร์³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่มีผลต่อถึงความต้องการของเกษตรกรในห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท 2) เพื่อศึกษานโยบายมาตรการแนวทางของภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูหรือคุ้มครองพื้นที่ปลูกส้มโอ และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตส้มโอในจังหวัดชัยนาท มีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2 กลุ่มคือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครัวเรือนทำการเกษตรปลูกส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท จำนวน 200 ครัวเรือนและกลุ่มผู้แทนหน่วยงาน/องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกส้มโอจังหวัดชัยนาท จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า การผลิตส้มโอของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพยายามลดต้นทุนการผลิตด้วยการผลิตแบบธรรมชาติใช้สารเคมีให้น้อยที่สุดหรือบางส่วนไม่ใช้สารเคมี เพราะต้องการให้ผลผลิตออกมามีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถกำหนดราคาเองได้ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการความรู้ด้านการผลิตส้มโอระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 ผ่านช่องทางการส่งเสริมด้านการผลิตส้มโอในระดับมากที่สุดจากทางหน่วยงานราชการ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.38 ด้วยวิธีการส่งเสริมในรูปแบบทัศนศึกษาหรือฝึกปฏิบัติหรือสาธิตวิธีการในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ซึ่งภาครัฐก็ได้เข้าการส่งเสริมให้ปลูกส้มโอตามมาตรการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รวมถึงกำหนดแผนที่เกษตรรวมทั้งส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ อีกทั้งกำหนดแนวทางและมาตรการในการจัดอบรมเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านความต้องการผู้บริโภคสมัยใหม่ต้องการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัย

คำสำคัญ: ส้มโอขาวแตงกวา; ห่วงโซ่การผลิต; จังหวัดชัยนาท

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 398 หมู่ 9 ถ.สวรรควิถิ อ.เมือง จ.นครสวรรค์ 60000, ประเทศไทย

อีเมล: p_phoo@hotmail.com

² สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

³ สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Protection of Agricultural Land: The Evidence of Production Chain Pomelos, Chainat Province

Sirikan Singthongchai¹ Laphatsawat Khlaisaeng² and Naratip Pakdeejan³

Abstract

The objective of this research is 1) to analyze the situation and factors affecting the needs of farmers in the pomelos production chain in Chainat province 2) to study the policy, measures, guidelines of the central and local government in the conservation and rehabilitation or protect the pomelos planting area, and 3) to study the appropriate guidelines and measures for developing the pomelo production chain in Chainat province. The data were collected from 2 groups of samples which were 100 households that pomelo farming in Chainat province, and a group of representatives of agencies / organizations and persons related to production pomelo group, Chainat province, amount 30 people with specific sampling methods the tools used to collect data are interview forms and questionnaires the data was analyzed using descriptive statistics such as percentage, mean and content analysis.

The results showed that the pomelos production of most farmers are trying to reduce production costs by producing natural chemicals to a minimum or in part, without the use of chemicals. I want the output quality and the needs of the market and set the prices manually. The farmers are demanding that the production of pomelos highest level. With an average of 4.43 through channels to promote the production of pomelos at the highest level by the Government with an average of 4.38 with a way to promote a form of field trips or practice or demonstration at the highest level. With an average of 4.56 The government also took measures to encourage planting pomelos Ministry of Agriculture, including the map, including a large plot of agricultural promotion system. The guidelines and measures to provide training to enhance the knowledge of the needs of modern consumers demand a quality product safety.

Keywords: Pummelo; Production chain; Chainat Province

Type of Article: Research Article

¹Human Resources Management and Management Program, Nakhon Sawan Rajabhat University
398 Moo 9 Sawan Withi Road, Mueang District, Nakhon Sawan Province Nakhonsawan 60000, Thailand
E-mail: p_phoo@hotmail.com

²Program in Accounting, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

³Program in Marketing, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่เกษตรกรรม 1,283,124 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 78.91 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชลประทาน 777,991 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 61.60 ของพื้นที่การเกษตร และจากมีแม่น้ำไหลผ่านในพื้นที่จังหวัดชัยนาทถึง 3 สาย ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เอื้ออำนวยต่อการปลูกไม้ผลเป็นอย่างดี เกษตรกรมีการปลูกไม้ผลที่สำคัญ ได้แก่ มะม่วง กล้วยน้ำว้า ส้มเขียวหวาน มะนาว และส้มโอ โดยเฉพาะส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ซึ่งถือเป็นไม้ผลพันธุ์ที่มีความสำคัญเชิงการค้าที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดชัยนาท เนื่องจากมีรสชาติอร่อยเป็นที่ถูกใจของผู้บริโภค โดยแหล่งปลูกไม้ผลกระจายตามอำเภอต่างๆ มีจำนวนเกษตรกร 287 ราย ใช้น้ำที่ปลูก 1,137 ไร่ มีปริมาณผลผลิตที่เก็บได้ 751,600 กิโลกรัม สามารถสร้างมูลค่าเป็นเงินถึง 29 ล้านบาท ซึ่งมีราคาขายเฉลี่ย 35.46 บาท/กิโลกรัม (สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท, 2560) นับได้ว่าเป็นราคาขายเฉลี่ยที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับไม้ผลอื่นๆ ที่มีการจำหน่ายในจังหวัดชัยนาท นอกจากนี้พันธุ์ส้มโอของจังหวัดชัยนาทยังได้รับการรับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (Thai Geographical Indication: GI) ทะเบียนเลขที่ สช 49100007 จากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท, 2550) ซึ่งผลิตภัณฑ์ในประเทศไทยที่ได้รับการจดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยมีส้มโอที่ได้รับการรับรองเพียง 2 สายพันธุ์คือขาวแตงกวาและทองดีซึ่งส่งผลให้ส้มโอจังหวัดชัยนาทเป็นผลไม้ที่มีโอกาสได้รับการยอมรับจากต่างประเทศมากขึ้น

อย่างไรก็ตามปัจจุบันพื้นที่ปลูกส้มโอที่ให้ผลผลิตแล้วประมาณ 1,392 ไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย 4,645 กก./ไร่ ซึ่งเป็นส้มโอที่หลีกเลี่ยงการเกิดอุทกภัยในปี 2554 ที่ขนาดนั้นมีพื้นที่ปลูกส้มโอ 2,726 ไร่ (สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรที่ 5 จังหวัดชัยนาท, 2559) ในฤดูกาลผลิตส้มโอปี 2558/2559 ที่ผ่านมากเกิด

ภาวะภัยแล้งและมีการระบาดของแมลงศัตรูพืชส้มโอ เกษตรกรชาวสวนต้องผันสารเคมีกำจัดแมลงอย่างต่อเนื่องและมีความถี่เพิ่มมากขึ้นแต่การระบาดของแมลงศัตรูของส้มโอยังไม่ลดลง อีกทั้งเกษตรกรยังขาดข้อมูลในการวางแผนและควบคุมระบบการผลิต ทำให้ผลผลิตส้มโอไม่มีคุณภาพและต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงขึ้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชัยนาทก็คงปรับตัวเพื่อรองรับกับการส่งเสริมดังกล่าว เพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการห่วงโซ่อุปทานการผลิต (production chain) ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกษตรกรที่ปลูกส้มโอกับพบปัญหาต่างๆ เช่น ขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายทางธุรกิจและนโยบายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาสินค้าและบริการที่เป็นความต้องการของผู้บริโภคคนสุดท้ายของผลผลิตส้มโอ นอกจากนี้เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการห่วงโซ่อุปทานการผลิตที่ครอบคลุมการเคลื่อนย้ายทั้งหมดและการเก็บรักษาวัตถุดิบ โดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรจะเป็นผู้แบกรับภาระและดำเนินการเองทั้งหมด ทำให้เกิดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำสินค้าคงคลังและสินค้าสำเร็จรูปจากจุดที่ผลิตไปยังจุดของการบริโภคจึงมีต้นทุนเพิ่มสูงขึ้นด้วย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาต่างๆ ในห่วงโซ่อุปทานการผลิตส้มโอพื้นที่ชัยนาทได้ดังนี้

1) บริบทพื้นฐาน(พื้นที่)/การเคลื่อนย้ายวัตถุดิบ ซึ่งแนวทางการบริหารจัดการควรเป็นการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมตามบริบทพื้นที่การเพาะปลูกส้มโอ ซึ่งส้มโอถือว่าเป็นสินค้าเกษตรที่มีความยุ่งยากกว่าสินค้าอื่นๆเนื่องจากธรรมชาติของผลผลิตทางการเกษตรส่วนมากเป็นผลผลิตที่ออกเป็นฤดูกาลเมื่อผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมๆกันเป็นจำนวนมาก ทำให้อุปทานล้นตลาด นอกจากนี้ผลผลิตส้มโอเป็นของสดเน่าเสียง่ายจำเป็นต้องอาศัยหรือพึ่งพาระบบโลจิสติกส์ที่มีคุณภาพสูงในการเคลื่อนย้ายจัดเก็บรวบรวมและกระจายผลผลิตตลอดทั้งต้องรักษามาตรฐานด้านความสะอาดของผลผลิต ซึ่งปัจจุบัน

ราคาน้ำมันและก๊าซธรรมชาติสูงขึ้นส่งผลให้ต้นทุนการขนส่งที่สูงขึ้น ดังนั้นเกษตรกรที่ผลิตส้มโอต้องได้รับการส่งเสริมองค์ความรู้ในด้าน โลจิสติกส์หรือการเคลื่อนย้ายวัตถุดิบเพื่อให้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการกระจายผลผลิตส้มโออย่างเป็นระบบ

2) ปัจจัยการผลิต/ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันของเกษตรกรที่ปลูกส้มโอจังหวัดชัยนาทประสบหนี้สินของเกษตรกรทั้งในสถาบันการเงินในระบบและนอกระบบและราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้นส่งผลให้ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรจำนวนมากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินทำกินส่วนเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนมากแต่ละปีต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้กับสถาบันการเงินและพื้นที่เกษตรกรรมในภาคกลางได้ลดลงไปมากเนื่องจากแปรเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ประกอบกับปัญหาดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมีติดต่อกันกันเป็นระยะเวลานานการเข้าไม่ถึงทรัพยากรการผลิต และผลกระทบจากภาวะโลกร้อนทำให้การคาดการณ์เกี่ยวกับฤดูกาลและภัยธรรมชาติโดยเฉพาะภัยแล้งและอุทกภัยทำได้ยากโดยปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น

3) เกษตรกร/กระบวนการผลิตและผลผลิตเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดชัยนาทยังเน้นกระบวนการผลิตที่ใช้ปัจจัยการผลิตเข้มข้น เช่น ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง โดยยังไม่ให้ความสำคัญการผลิตส้มโออินทรีย์ทำให้ปริมาณส้มโออินทรีย์ยังมีน้อยและเกษตรกรบางส่วนมีปัญหาด้านสุขภาพเนื่องจากมีการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ซึ่งแนวทางส่งเสริมส้มโอที่ได้มาตรฐานเชิงการค้าระหว่างประเทศมีน้อยและมีปริมาณ/คุณภาพไม่สม่ำเสมอและไม่ต่อเนื่องตลอดปี

4) การแปรรูป/การกระจายสินค้า (ค้าส่ง/ค้าปลีก) การแปรรูปส้มโอยังมีน้อยและขาดการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อแปรรูปส้มโอ

5) การขาย/การตลาด/การจำหน่ายผู้บริโภคเกษตรกรขาดความรู้และให้ความสำคัญกับภาคการตลาดน้อยขาดการรวมกลุ่มในการขายสินค้าทำให้ขาดอำนาจการต่อรองและขาดการเชื่อมโยงสินค้าและการตลาดระหว่างเกษตรกรหรือกลุ่มผู้ผลิตและผู้ซื้ออย่างเป็นระบบ รวมถึงเงื่อนไขมาตรฐานและกฎระเบียบระหว่างประเทศต่างๆส่งผลต่อปริมาณการส่งออกส้มโอของพื้นที่ชัยนาท นอกจากนี้เกษตรกรไม่มีส่วนในการกำหนดราคาตลาดราคาผลผลิตส้มโอจึงไม่เป็นธรรมไม่แน่นอนผันผวนตามอำนาจซื้อของพ่อค้าคนกลางซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรตลอดจนตลาดส้มโออินทรีย์ยังมีน้อยส่งผลให้ผู้บริโภคยังไม่ตื่นตัวในการบริโภคส้มโออินทรีย์

ดังนั้นการศึกษาโഴ้การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาทสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนและพัฒนาด้านการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตส้มโอได้อย่างมีคุณภาพและเพียงพอต่อความต้องการของตลาดในประเทศหรือต่างประเทศ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐสามารถใช้ข้อมูลเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรพัฒนาขีดความสามารถในด้านการผลิตและการตลาดส้มโอที่เป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดชัยนาทได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการของเกษตรกรในการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท
- 2) เพื่อศึกษานโยบายมาตรการแนวทางของภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูหรือคุ้มครองพื้นที่ปลูกส้มโอจังหวัดชัยนาท
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2561) ได้ศึกษาแนวทางการศึกษาเพื่ออนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ในการกำหนดเกณฑ์เพื่อให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองทางการเกษตรกรรม แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ 1) พื้นที่เกษตรกรรมที่ควรคุ้มครอง ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ ที่มีหลายหน่วยงานของภาครัฐพยายามจัดแบ่งเขตขึ้น โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมโยธาธิการและผังเมือง เพื่อที่จะรักษาพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีที่ไม่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ ไว้ใช้เฉพาะเพื่อกิจกรรมทางการเกษตรและโดยเกษตรกรอย่างแท้จริงเท่านั้น เช่น พื้นที่ ส.ป.ก. พื้นที่เขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เขตการใช้ที่ดิน เป็นต้น และ 2) การอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นในการเพาะปลูกพืช ซึ่งมักเป็นพื้นที่เกษตรแปลงเล็ก พบเฉพาะบางรายของเกษตรกรในชุมชนหรือหมู่บ้าน หรือการปลูกพืชที่เป็นวิถีชีวิต เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture, OA) การเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice, GAP) เกษตรสีเขียว (Green Agriculture) วนเกษตร (Agroforestry) เกษตรทฤษฎีใหม่ หรือพื้นที่ปลูกพืชที่มีลักษณะเด่นเฉพาะพื้นที่หรือเป็นวิถีชีวิต เช่น ตาลโตด มะพร้าว น้ำหอม ข้าวขึ้นน้ำ ข้าวน้ำลึก เป็นต้น หรือพืชที่มีการผลิตทางเกษตรที่ดี มีการส่งออกไปจำหน่ายในประเทศและต่างประเทศ เช่น พื้นที่ปลูกชมพูเพชร กล้วยหอม มะนาว มะม่วง ส้มโอ ทุเรียน เงาะ สับปะรด หรือพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดหรือพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนิเวศ ซึ่งการกำหนดพื้นที่ทั้ง 2 แบบ ทั้งที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ได้มีการนำเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศมาวิเคราะห์การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองเพื่อการเกษตร และการกำหนดเกณฑ์ขึ้น

มาใหม่เพื่อวิเคราะห์พื้นที่เกษตรกรรมโดดเด่นที่ควรอนุรักษ์ไว้

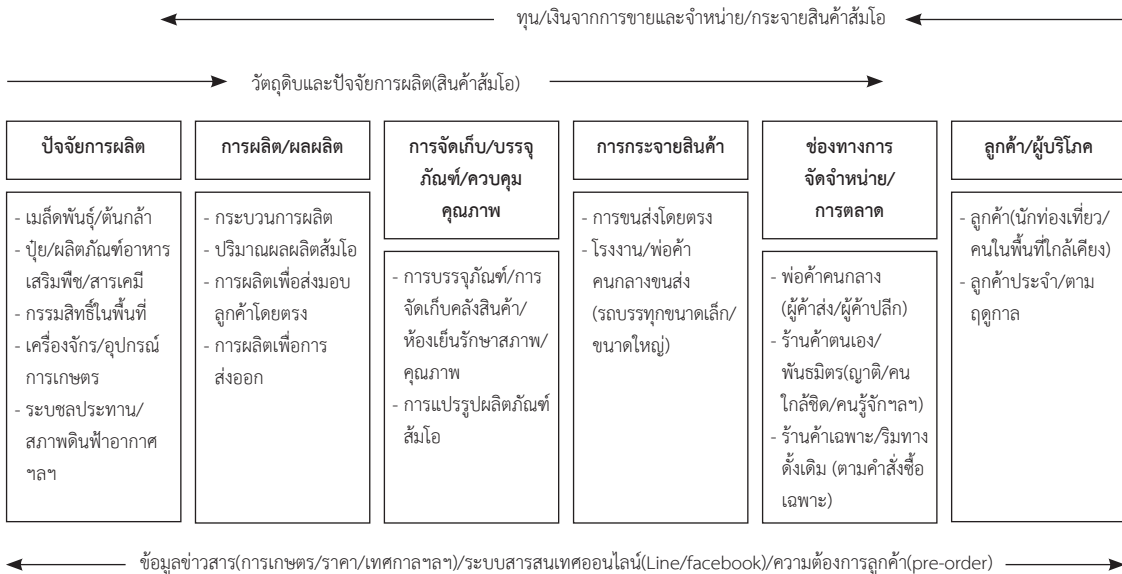
แนวคิดเกี่ยวกับห่วงโซ่การผลิตส้มโอ

อุษณี จิตติมณี (2557) ได้ศึกษาโครงสร้างปัจจุบันของโซ่อุปทานส้มโอชาวแตงกวาจังหวัดชัยนาท โดยใช้กระบวนการธุรกิจของโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ พบว่า กระบวนการต้นน้ำเกษตรกรเป็นผู้ทำหน้าที่ในการเพาะปลูก ดูแลรักษา เก็บเกี่ยว และจัดการผลผลิต เพื่อขนส่งส้มโอไปยังแหล่งรับซื้อเกษตรกรจัดซื้อจัดหาปัจจัยการผลิตเช่น กิ่งพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่ใกล้เคียง กิ่งพันธุ์จะมีการจัดซื้อจัดหาจากสวนที่มีความน่าเชื่อถือโดยดูจากประสบการณ์ของสวนนั้นร่วมกับชื่อเสียงของผลผลิตสำหรับกระบวนการกลางน้ำ ประกอบด้วยผู้รวบรวมหรือคนกลางประเภทอื่นๆ การรวบรวมของผู้รวบรวมในท้องถิ่นจะติดต่อกับเกษตรกรโดยตรงเมื่อถึงฤดูกาล โดยเกษตรกรจะเป็นผู้เก็บส้มโอตามคำสั่งซื้อเอง จัดส่งส้มโอให้ผู้รวบรวมเอง บางครั้งผู้รวบรวมก็มีการติดต่อกับเกษตรกรโดยตรงโดยที่ผู้รวบรวมจะเข้าไปทำการเช็คคุณภาพส้มโอถึงสวนและทำการจ้างแรงงานเข้าไปตัดผลผลิตเอง ขนส่งเองโดยที่เกษตรกรยินยอมตามข้อตกลงของ การซื้อตามที่ได้ตกลงกันไว้และกระบวนการปลายน้ำนั้น เกษตรกรมีจำหน่ายส้มโอให้กับผู้บริโภคโดยตรงตาม ซึ่งเป็นส้มโอสดไม่มีการแปรรูป และการจำหน่ายให้กับผู้ค้าส่งแบบไม่มีสัญญาผูกพัน (แบบอิสระ) และบางรายมีการจำหน่ายให้กับผู้ค้าส่งออกทั้งนี้ส้มโอต้องมีคุณภาพผลผลิตที่ได้มาตรฐานที่ทางบริษัทกำหนด ในส่วนของปัญหาพบว่า ภาคส่วนของเกษตรกร คนกลางและผู้ส่งออกมีปัญหาจากความผันผวนของปริมาณผลผลิตทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคไปจนถึงผู้ส่งออก อันเนื่องจากเป็นเกษตรกรรายย่อยมีการรวมตัวแบบโซ่หลวมๆ หรือโซ่อิสระ ข้อเสนอแนะทุกภาคส่วนประกอบด้วย รัฐบาล กลุ่มชมรมควรมีการปรับตัวและสร้างเครือข่าย

ความเชื่อมโยงเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถทางการแข่งขันขึ้นรองรับเปิดตลาดใหม่ในอนาคต

ดังนั้นการผลิตสินค้าส้มโอในพื้นที่ชัยนาทจึงต้องใช้แนวทางการจัดการห่วงโซ่การผลิตออกเข้ามาดำเนินการกับปัญหาต่างๆเพื่อให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่ทำการปลูกส้มโอชัยนาทแบบดั้งเดิมและได้ผลผลิต

ที่ตรงตามความต้องการของลูกค้าและสอดคล้องกับแนวทางนโยบายต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยสามารถสรุปแนวทางและการปรับตัวของเกษตรกรเพื่อให้เกิดการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรในการผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ดังภาพ 1

ภาพ 1 ห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท

นางนุช อังยุรีกุล และสมคิด ทักษิณาวิสุทธิ์ (2550) อ้างถึงในสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 7(2559) ทำการวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจการผลิตและการตลาดส้มโอในภาคกลาง” มีวัตถุประสงค์ด้านการผลิตเพื่อหาต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต ศักยภาพในการผลิตและการแข่งขัน ความคุ้มค่าและอัตราความเสี่ยงของการลงทุนของผู้ปลูกส้มโอ ด้านการตลาด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบวิธีการตลาด และส่วนเหลือการตลาด การวิจัยจำแนกตามพันธุ์ส้มโอหลักของ 6 จังหวัด คือ ชัยนาท สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี นครปฐม และสมุทรสงคราม และกำหนดเลือกเฉพาะพันธุ์ ที่มีความสำคัญในเชิงการค้าของภาคกลาง คือ พันธุ์ทองดี ขาวน้ำผึ้ง ขาวแดงกวาง และขาวใหญ่ มี

จำนวน ตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรทั้งหมด 244 ราย และเป็นคนกลางทางการตลาดทั้งหมด 28 ราย ผลการวิจัยด้านเศรษฐกิจการผลิต พบว่า ในจังหวัดนครปฐม ส้มโอพันธุ์ทองดีมีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยปีละ 40,572.97 บาท/ไร่ มีความคุ้มค่าในการลงทุนและมีความเสี่ยงต่ำมาก และส้มโอพันธุ์ขาวน้ำผึ้ง มีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยปีละ 24,691.49 บาท/ไร่ ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุน แต่มีความคุ้มค่าเมื่อพิจารณาเฉพาะรายจ่ายเงินสดตามพฤติกรรมของผู้ปลูกและมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง ในจังหวัดสระบุรี ส้มโอพันธุ์ทองดีมีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยขาดทุนปีละ -1,045.18 บาท/ไร่ ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุน แม้ว่าจะพิจารณาเฉพาะรายจ่ายเงินสดตาม

ผ่านการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) อยู่ในกลุ่ม 2 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

พฤติกรรมของผู้ปลูกแล้วก็ตาม ในจังหวัดนครนายก สัมโพนธ์ทองดีมีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยปีละ 8,326.36 บาท/ไร่ มีความคุ้มค่าในการลงทุน และมีความเสี่ยงต่ำมาก ในจังหวัดปราจีนบุรี สัมโพนธ์ทองดีมีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสด เฉลี่ยปีละ 17,817.76 บาท/ไร่ มีความคุ้มค่าในการลงทุนและความเสี่ยงต่ำ ในจังหวัดชัยนาท สัมโพนธ์ขาวแดงกวางมีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยปีละ 7,241.25 บาท/ไร่ ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุน แต่มีความคุ้มค่าเมื่อพิจารณาเฉพาะรายจ่ายเงินสดตามพฤติกรรมของผู้ปลูกและมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง และในจังหวัดสมุทรสงคราม สัมโพนธ์ขาวใหญ่มีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดเฉลี่ยปีละ 29,452.49 บาท/ไร่ มีความคุ้มค่าในการลงทุนและความเสี่ยงต่ำมาก ศักยภาพด้านการผลิตของผู้ปลูกส้มโอค่อนข้างต่ำ และด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลาง มีการรวมกลุ่มกันในระดับต่ำ ความสามารถในการพึ่งพาตนเองโดยรวมอยู่ในระดับสูง มีความเข้มแข็ง โอกาสและความสามารถในการแข่งขันในการประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการวิจัยด้านเศรษฐกิจการตลาด พบว่า ผลผลิตส้มโอที่เก็บเกี่ยวได้ในภาคกลาง (รวมจังหวัดพิจิตร) สามารถอุปทานส้มโอได้ตลอดทั้งปี ผู้ปลูกส้มโอขายผลผลิตให้กับผู้รวบรวมร้อยละ 47.02 ของปริมาณทั้งหมด รองลงไปได้แก่ ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ผู้ส่งออก ผู้บริโภคและตัวแทนของผู้ค้าส่งร้อยละ 25.85, 10.85, 10.56, 5.69 และ 0.31 ตามลำดับ โดยผู้รวบรวมมีส่วนเหลือการตลาดร้อยละ 22.22 ผู้ค้าส่งมีร้อยละ 50 ผู้ค้าส่งมือสอง ร้อยละ 18.16 ตัวแทนของผู้ส่งออก ร้อยละ 25.21 ส่วนผู้ส่งออกกรณีฝากขายมีความเสี่ยงกับราคาที่ได้รับปลายทางเป็นอย่างมาก

อุษณี จิตติมณี กระทบ ทงธรรมชาติ และ รวิพิมพ์ ฉวีสุข (2553) ได้ทำการศึกษาการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานส้มโอชาวแตงกวาจังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบโซ่อุปทานส้มโอชาวแตงกวาชัยนาทมีการปรับตัวจากโซ่อุปทานแบบ

ดั้งเดิมเป็นโซ่อุปทานรูปแบบใหม่พบได้จากการปรับตัว ของเกษตรกรที่มีการผลิตและกระจายสินค้าสู่ห้างสรรพสินค้า และส่งออกมากขึ้น นอกจากการขายโดยตรง และขายให้ผู้รวบรวมแบบเดิม ในส่วนของปัญหาพบว่า ภาคส่วนของเกษตรกร คนกลางและผู้ส่งออกมีปัญหา จากความผันผวนของปริมาณผลผลิตทำให้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ (Over Demand) ของผู้บริโภคไปจนถึงผู้ส่งออกอันเนื่องจากเป็นเกษตรกรรายย่อยมีการรวมตัวแบบโซ่หลวมๆ หรือโซ่อิสระในส่วนของต้นทุนการปลูกส้มโอของเกษตรกร เฉลี่ยเท่ากับ 13.82 บาทต่อกิโลกรัม จากนั้นวิเคราะห์ต้นทุนโลจิสติกส์ส่วนเกษตรกรเพื่อให้ทราบต้นทุนการผลิตที่แท้จริง พบว่า มีต้นทุนโลจิสติกส์เกิดขึ้นเฉลี่ยเท่ากับ 1.267 บาทต่อกิโลกรัม

วิธีการวิจัย

การศึกษารัชนีเลือกประชากรที่ใช้เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพื้นที่จังหวัดชัยนาท ซึ่งแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครัวเรือนทำการเกษตรปลูกส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท จำนวน 200 ครัวเรือน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายและกลุ่มผู้แทนหน่วยงาน/องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกส้มโอจังหวัดชัยนาท จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และแบบสอบถาม รวมถึงการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัย

1) ผลการวิเคราะห์สถานการณ์และปัจจัยที่มีผลต่อถึงความต้องการของเกษตรกรในห่วงโซ่การผลิตส้มโอพื้นที่จังหวัดชัยนาท พบว่า สถานการณ์การ

ผลิตส้มโอชัยนาทพื้นที่อำเภอโมโนรมย์ อำเภอสรรพยา อำเภอสรรพบุรี อำเภอหันคา และอำเภอเนินขามได้ มีการส่งเสริมให้ปลูกส้มโอที่เป็นสินค้าขึ้นชื่อประจำ จังหวัดเพิ่มขึ้นและมีการส่งออกไปขายต่างประเทศ เนื่องจากสภาพอากาศเอื้ออำนวยไม่ร้อนเกินไป และ ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการออกดอกติดผล ประกอบกับ ราคาที่เกษตรกรขายได้อยู่ในเกณฑ์ดี จึงให้เกษตรกร บำรุงใส่ปุ๋ยเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอ ในเขตอำเภอดังกล่าวมีประสบการณ์จากการสืบทอด เรียนรู้การปลูกส้มโอจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสายพันธุ์ ส้มโอขาวแตงกวาเป็นสายพันธุ์ดั้งเดิมที่เกษตรกร ทำการตอนกิ่งและขยายพันธุ์เอง บำรุงต้นส้มโอด้วย ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกและบางช่วงเวลามีการใช้ปุ๋ยเคมีโดย การใช้เครื่องมือเครื่องจักรแบบดั้งเดิมและง่ายต่อการ งาน เช่น จอบสำหรับขุดดิน กรรไกรตัดแต่งกิ่ง เครื่อง สูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า เครื่องฉีดพ่นยา เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยเงินทุนของตนเองเป็นหลัก อาจบางรายกู้ยืม จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ในการนำมาลงทุน ทั้งนี้การผลิตส้มโอของ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพยายามลดต้นทุนการผลิต ด้วยการผลิตแบบธรรมชาติใช้สารเคมีให้น้อยที่สุดหรือ บางส่วนไม่ใช้สารเคมี เพราะต้องการให้ผลผลิตออกมา มีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถ กำหนดราคาเองได้ ซึ่งเกษตรกรบางส่วนที่ยังคงมี ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากเน้นการผลิตแบบใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นหลัก แต่ก็มี ส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักวิจัย และพัฒนาการเกษตร เขตที่ 5 จังหวัดชัยนาท เข้ามา ดำเนินโครงการลดการใช้สารเคมีในสวนส้มโอจังหวัด ชัยนาทให้ปลอดภัยอย่างต่อเนื่องเพื่อสามารถ ส่งออกไปผู้ค้าต่างประเทศตามมาตรฐาน ภายใต้สิทธิ ประโยชน์ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) โดยอัตราภาษีนำเข้าเหลือร้อยละ 0 ทำให้ สถานการณ์การผลิตและผลผลิตส้มโอพื้นที่จังหวัด ชัยนาทมีแนวโน้มที่ดีขึ้น

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการ เกษตรกรผู้ปลูกส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท จำนวน 200 คนพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 51.50 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 48.50 มีระดับการ ศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 44 คน คิดเป็น ร้อยละ 22.00 รองลงมาประถมศึกษา จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 21.50 รองลงมาอนุปริญญา/ปวส./ เทียบเท่า จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00 โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกส้มโอเป็นอาชีพหลัก จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 56.50 รองลงมาไม่ได้ปลูกส้ม โอเป็นอาชีพหลัก(อาชีพเสริม) จำนวน 87 คน คิดเป็น ร้อยละ 43.50 ซึ่งลักษณะการถือครองที่ดินของ เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าสำหรับประกอบอาชีพ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาเป็น กรรมสิทธิ์ของตนเอง/ครอบครัว จำนวน 67 คน คิด เป็นร้อยละ 33.50 รองลงมาบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 31.50 โดยเหตุผลส่วนใหญ่ในการเลือกเพาะปลูกส้มโอเนื่องจากให้ผลผลิต มากและได้ราคาสูง จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 19.50 รองลงมาเงินทุนเพียงพอ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 19.00 รองลงมาปลูกตามเพื่อนบ้าน จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 ทั้งนี้เกษตรกร ส่วนใหญ่มีความต้องการความรู้ด้านการผลิตส้มโอ ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 โดยช่องทางการ ส่งเสริมด้านการผลิตส้มโอในระดับมากที่สุดจากทาง หน่วยงานราชการ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.38 ผ่านวิธีการ ส่งเสริมในรูปแบบทัศนศึกษาหรือฝึกปฏิบัติหรือสาธิต วิธีการในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ซึ่ง เกษตรกรมีความต้องการรูปแบบการบรรยายในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28

2) ผลการศึกษานโยบายและมาตรการหรือ แนวทางของภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่นในการ อนุรักษ์ฟื้นฟูหรือคุ้มครองพื้นที่ปลูกส้มโอ พบว่า ภาครัฐก็ได้เข้าการส่งเสริมให้ปลูกส้มโอเพื่อให้เป็น

สินค้าขึ้นชื่อประจำท้องถิ่นของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง และมีการส่งออกไปขายต่างประเทศ ซึ่งมาตรการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายส่งเสริมการปลูกในเขตพื้นที่เหมาะสม (Zoning) และตามแผนที่เกษตร (Agri - Map) รวมทั้งส่งเสริมระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่ให้ได้ตามมาตรฐาน GAP เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาดรวมถึงการพัฒนากระบวนการข้อมูลสารสนเทศ พร้อมกับการ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้เป็นรายภาค โดยเน้นเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ โดยส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications : GI) ของส้มโอขาวแตงกวา จังหวัดชัยนาท เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้มาตรการของภาครัฐได้ช่วยเหลือในการให้ข้อมูลข่าวสารทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง ทั้งให้เกษตรกรเข้าร่วมอบรม/สัมมนาให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาการบำรุงดินและเฝ้าตรวจสอบคุณภาพของดินร่วมกับเกษตรกรแต่ละรอบการผลิตเนื่องจากมีศัตรูทุกระยะของการผลิต เช่น ระยะแตกยอดอ่อนจะพบพวกแมลงเพลี้ยไฟ เพลี้ยไก่แจ้ จนถึงติดดอกออกผลผลิต มีการระบาดของทั้งโรค และแมลงตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการคุ้มครองพื้นที่การปลูกส้มโอในจังหวัดชัยนาท พบว่า หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีส่งเสริมอย่างจริงจังทั้งการการผลิตและการตลาด ตลอดจนสภาพแวดล้อมปัจจุบันมีการอนุรักษ์พันธุ์ส้มโอท้องถิ่นที่เป็นพันธุ์ดั้งเดิมนั้นมีน้อยส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ผสมและบางครั้งก็นำผลผลิตจากที่อื่นๆ เช่น นครปฐม พิจิตร เป็นต้น เพื่อเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่จังหวัดชัยนาท

3) ผลการศึกษาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาห่วงโซ่การผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท พบว่า การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยเกษตรกรมีการใช้เครื่องทุ่นแรงมากขึ้น และยังคงได้

รับผลกระทบจากราคาปุ๋ยและยาบำรุงที่เพิ่มสูงขึ้น แต่ทั้งนี้วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วงเทศกาลคนไทยเชื้อสายจีนส้มโอจะเป็นที่ต้องการทำให้ราคาสูงขึ้น ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดชัยนาทได้มีแนวทางและมาตรการในการจัดอบรมเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านความต้องการผู้บริโภคสมัยใหม่ต้องการบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพปลอดภัย และเปิดโอกาสให้กับคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์ด้านการเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมให้เห็นคุณค่าพื้นที่การทำเกษตรกรรมการผลิตส้มโอ รวมถึงรองรับจุดจำหน่ายผลผลิตส้มโอเพื่อหลีกเลี่ยงการปลอมปนส้มโอจากที่อื่น ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาได้ตรงจุดของเกษตรกรให้มีการดำเนินงานต่อไปอย่างต่อเนื่อง

การอภิปรายผล

จากการศึกษาการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบบการผลิตส้มโอในพื้นที่จังหวัดชัยนาท จะเห็นปัญหาห่วงโซ่การผลิตส้มโอของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ชัยนาท โดยปัญหาห่วงโซ่การผลิตส้มโอระดับชุมชนในแต่ละพื้นที่มีลักษณะไม่แตกต่างกัน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัจจัยการผลิตมีราคาสูงขึ้น เกษตรกรยังเน้นกระบวนการผลิตที่ใช้สารเคมีจำนวนมากผลกระทบจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรต่อสุขภาพของเกษตรกร ขาดการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิตเกษตร ราคาส้มโอดกต่ำ และบางชุมชนเกษตรกรบางรายไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองจำเป็นต้องเช่าที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมและอยู่อาศัย เป็นต้น สำหรับแนวทางและมาตรการที่จะสามารถช่วยให้เกษตรกรเข้าถึงประสิทธิภาพทางการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเกษตรกรต้องมีการปรับตัวในการเข้าสู่ห่วงโซ่การผลิตในรูปแบบความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเครือข่ายสมาชิกในห่วงโซ่มากขึ้น ทั้งในเรื่องความต้องการด้านคุณภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของส้มโอให้สามารถ

กำหนดราคาสัมโอดีในระดับที่สูงขึ้น จะต้องมุ่งเน้นการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ลดการใช้สารเคมี และเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายหรือทางการตลาดไปยังกลุ่มลูกค้าที่เป็นผู้บริโภคสีเขียว โดยมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างผู้ซื้อคนกลางกับเกษตรกรภาครัฐเองมีการส่งเสริมและให้การสนับสนุน ให้ความรู้เชิงวิชาการ การเปิดตลาดให้กว้างขึ้นทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการผลักดันการแปลงนโยบายการกำหนดโซนนิ่งการเกษตรไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องและควบคุมการผลิตให้สอดคล้องกับปริมาณความต้องการบริโภคทั้งภายในประเทศและส่งออก โดยยึดราคาเป็นหลักไม่ปล่อยให้มีการผลิตอย่างไร้ทิศทางและเกิดปัญหาล้นตลาด เพื่อส่งเสริมความเชื่อมโยงทางการผลิตตลอดห่วงโซ่การผลิตภาครัฐควรให้การสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร ด้านการตลาดทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศสำหรับธุรกิจทางการเกษตรแก่เกษตรกร และ กลุ่มเกษตรกรรายย่อยอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

นอกจากนี้มาตรการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์/ฟื้นฟูการปลูกสัมโอดีในจังหวัดชัยนาทต้องพิจารณาและคำนึงถึงค่าเสียโอกาสทางเศรษฐกิจของเกษตรกร หากพิจารณาถึงแนวทางที่หลายภาคส่วนปฏิบัติในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตสัมโอดีให้มีการแปรรูปและสร้างเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองให้เกิดชุมชนโซ่การผลิตสัมโอดีต้นแบบในท้องถิ่นได้ แต่อย่างไรก็ตามในหลายๆ แนวทางของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้ามาส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ปลูกสัมโอดียังไม่ตอบโจทย์ในการพัฒนาหรือการยกระดับการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาผลผลิตด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหรือบริการที่การยึดถือแนวทางการปฏิบัติของผู้ผลิตและผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยังอยู่ในวงที่จำกัด กล่าวคือ ยังคงมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยเน้นหนักไปในด้านการผลิตและการพัฒนาที่ผลิตภัณฑ์เป็นหลักไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาแบบครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำตาม

ระบบการบริการจัดการโซ่การผลิต ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีความชัดเจนในการกำหนดเป้าหมายในการผลิตหรือพื้นที่การผลิต (zoning) และเพิ่มการจำหน่ายที่สามารถสร้างความแตกต่างของสินค้าเชิงกลยุทธ์ตั้งแต่กระบวนการแรกของการผลิตไปจนถึงกระบวนการสุดท้าย เพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตสัมโอดีในบางฤดูกาลล้นตลาดและไม่สามารถระบายสินค้าได้และทำให้ราคาตกต่ำได้

ข้อเสนอแนะ

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมด้านการตลาดสัมโอดีชาวแตงกวาชัยนาทในระดับคุณภาพ เช่น ห้างสรรพสินค้า ตลาดต่างประเทศ และเน้นการจัดการข้อมูลข่าวสารร่วมมือกับภาครัฐในรูปแบบประชารัฐสร้างเครือข่ายความเชื่อมโยงและพันธมิตรทางการค้า เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต โดยอาจใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเชื่อมโยงห่วงโซ่การผลิตสัมโอดีในพื้นที่จังหวัดชัยนาท
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์การผลิตและจำหน่ายเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มคุณภาพของผลผลิตรวมไปกับการจัดอบรมเกี่ยวกับการตลาดออนไลน์ เพื่อให้ทราบถึงการตลาดในยุคดิจิทัล การจัดทำบัญชีครัวเรือนให้กับเกษตรกร เพื่อจะได้ทราบถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น
- 3) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายตลาดสีเขียว (เกษตรอินทรีย์) และส่งเสริมการสร้างช่องทางตลาดสีเขียว ได้แก่ กิจกรรมทางการตลาด/ร้านค้าผลผลิตสัมโอดีสีเขียวระบบสมาชิกผลผลิตสัมโอดีตามฤดูกาลหรือลูกค้าประจำ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้การรับและกระจายผลผลิตสัมโอดีสีเขียวในจังหวัดชัยนาทและการส่งเสริมการจัดตลาดนัดสัมโอดีสีเขียว

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ สุรวิชัย. (2559). การวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อความเข้าใจ และการเดินต่อที่ถูกต้องทาง. ค้นจาก: <https://siamrath.co.th/n/6607>
- นงนุช อังยูริกุล และสมคิด ทักษิณาวิสูทธ์. (2550). โครงการเศรษฐกิจการผลิตและการตลาดส้มโอภาคกลาง. คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์. (2547). สิทธิเกษตรกรกับการอนุรักษ์ พัฒนาพันธุ์กรรม. ค้นจาก: <https://biothai.net/node/4966>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2553). โครงการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตร. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรที่ 5 จังหวัดชัยนาท.(2559). โครงการลดการใช้สารเคมีในสวนส้มโอจังหวัดชัยนาทให้ปลอดภัย. ค้นจาก: <http://www.doa.go.th/oard5/wp-content/uploads/2019/03/peoplej59.pdf>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). แนวทางการศึกษาเพื่ออนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น. ค้นจาก: <http://www.onep.go.th/climatechange/index.php/about-central-west-7>
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดชัยนาท. (2550). การจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ส้มโอขาวแตงกวาชัยนาท. ค้นจาก: <http://www3.oae.go.th/zone7/images/research/pomelo/59/559.pdf> วันที่ 17 พฤษภาคม 2562
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 7. (2559). ศักยภาพการผลิต การตลาดส้มโอขาวแตงกวาชัยนาทตลอดห่วงโซ่อุปทาน. เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโตเกียว. (2555). ส้มโอไทยสู่ตลาดญี่ปุ่น. ค้นจาก : <http://www.ditp.go.th/>
- อภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย. (2530). การสุ่มสำรวจ. ศูนย์สถิติการเกษตร. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- อุษณี จิตติมณี กระทบ ทองธรรมชาติ และรวีพิมพ์ ฉวีสุข. (2553). การจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน ส้มโอขาวแตงกวาจังหวัดชัยนาท. สาขาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- อุษณี จิตติมณี. (2557). การจัดการโซ่อุปทานส้มโอขาวแตงกวาจังหวัดชัยนาท. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 3(1), 68-88